

IN MEMORIAM NETTY VAN DER VALK

door C. A. 'T HART

OP 5 april 1958 overleed de choreografe en danspedagoge mevrouw A. J. Huijts-van der Valk, die onder haar artiestennaam Netty van der Valk vele jaren een zeer belangrijke plaats innam in het culturele leven van onze stad en ons land.

Zij werd in 1907 te Rotterdam geboren en opgeleid voor onderwijzeres, welk beroep zij echter slechts als kwekeling heeft uitgeoefend.

De opleving van de belangstelling voor de kunst – ook voor de danskunst – na de eerste wereldoorlog was voor haar aanleiding zich geheel aan de danskunst te wijden.

Eerst was zij leerlinge van Gertrud Leistikov, navolgstster van de Duitse impressionisten Mary Wigman en Rudolf Laban. Daarna volgde zij de lessen van professor Rosalie Chladek te Wenen en in Parijs de klassieke scholing van de danspedagogen Preobrazjenska en Madame Alexandrine. Haar intense belangstelling gold alle uitingen van de danskunst en daaruit is te verklaren, dat zij, toen de gelegenheid zich voordeed, de lessen in de Spaanse dans van Signor Reyes in Madrid ging volgen. Na voortgezette studie te Parijs bracht ze het zover, dat ze in 1939 met een volledig Spaans programma in Nederland kon debuten. Als een der eerste niet-Spaanse danseressen bracht ze haar programma folkloristisch volkomen verantwoord ten tonele.

Ondanks de slag die haar trof, toen bij het bombardement van 1940 al haar costumes en literatuur verbrandden, trad ze ook na 1945 nog met een Spaans repertoire op en hield ze haar grote kennis op het gebied van de Spaanse folkloristische dans bij.

Het persoonlijke optreden van Netty van der Valk als danseres viel hoofdzakelijk in de jaren voor 1940, toen de belangstelling voor de dans wel ontwaakt was, maar helaas nog beperkt bleef tot een te kleine groep om een bestaan als danseres, als soliste of in een ensemble, in Nederland mogelijk te maken.

Ongetwijfeld zou zij, indien haar eerste optreden als danseres na 1945 had plaatsgevonden, als zodanig een belangrijke loopbaan hebben kunnen opbouwen. Nu is het zwaartepunt komen te liggen op haar danspedagogische en choreografische kwaliteiten.

In 1934 richtte Netty van der Valk haar dansschool op, waaraan zij spoedig een beroepsopleiding verbond.

Door haar ongelofelijke vitaliteit en grote natuurlijke pedagogische gave kon zij een der grondlegsters worden van de beroepsopleiding in Rotterdam, die het mogelijk maakte, dat na de oorlog Nederlandse balletten konden ontstaan, gevormd uit hoofdzakelijk in Nederland opgeleide krachten.

Haar school was een uitstekende onderwijsinrichting; de openbare lessen die zij van tijd tot tijd gaf, stegen ver uit boven het peil van de traditionele dansschoolvoorstellingen.

Hoewel al dit werk reeds vóór 1940 van grote betekenis was, tot volledige ontplooiing kon Netty van der Valk eerst komen ná 1945, omdat ze de moeilijke jaren van 1930-1940 tegen had. Alleen moge hier nog gewezen worden op haar medewerking aan een belangrijk artistiek experiment in die periode, namelijk op het gebied van de opera.

In 1934 stichtte Chris van Dam het Nederlandsche Opera Ensemble. Van Dam had een opleiding als zanger genoten aan het Conservatorium van Holthaus te Rotterdam en later nog lessen gevolgd bij Max Kloos te Hilversum. Hij had de bedoeling carrière te maken als oratorium-solist; had zelfs door combinatie van vocale- en acteursgaven aanleg voor de opera. Ons land bood toen echter aan dergelijke krachten geen werkgelegenheid, zodat van Dam van beroep technisch tekenaar werd te Delft en in zijn vrije tijd koor-dirigent aldaar. Met zijn opera-koor bracht hij gelegenhedsuitvoeringen van opera's te Delft en in 1933 richtte hij het Nederlandsche Opera Ensemble op met Leo Pappenheim als dirigent, Wim Wagenaar als regisseur en Netty van der Valk als choreografe. De start vond plaats met een opvoering van de opera „Martha” van Von Flotow, waaraan geen ballet te pas kwam. Toen volgde „Der Freischütz” van Von Weber. Met leden van twee operakoren (Het Delftse en het inmiddels opgerichte Rotterdamse koor) studeerde Netty van der Valk de Boheemse volksdansen voor het eerste bedrijf in en gaf ze les in bewegingskunst aan de solisten. In de zomer van 1938 heeft de gemeente Arnhem een aantal voorstellingen van deze „Freischütz” uitgekocht voor een optreden in het openluchttheater op de Waterberg en kreeg Netty van der Valk gelegenheid met 400 koristen de diverse dansen voor deze opera uit te voeren. De voorstellingen oogstten een bijzonder groot succes.

Al dit werk geschiedde op een smalle financiële basis. Veler medewerking – ook die van Netty van der Valk – was zelfs gratis. Natuurlijk schaadde dit geldgebrek het artistieke peil, maar toch werden soms opmerkelijke resultaten bereikt. In de herinnering zal blijven de opvoering van de opera „Hänsel und Gretel” van Humperdinck. Hiervoor nam zij de choreografie van de kinderdansen voor haar rekening en ontwierp zij voor de droom van de verdwaalde hoofdpersoonnetjes in het woud de z.g. hemeltrap met veertien engelen. Volgens ooggetuigen was dit het hoogtepunt van de voorstelling, dank zij de – alweer belangeloze – medewerking van vele enthousiaste bewonderaars o.a. Martin van der Lugt Melsert, directeur van de Groote Schouwburg in de Aert van Nesstraat.

Helaas werd dit werk door de oorlog afgebroken. Men ging nog even door, maar spoedig maakten bezetter en oorlogsomstandigheden verder werken onmogelijk en ging het Nederlandsche Opera Ensemble ten gronde. Het herrees na 1945 niet.

Voor Netty van der Valk zijn dit ongetwijfeld jaren van grote volvoening geweest. Haar vitaliteit kon ze hier uitleven en haar ook sociaal gerichte artistieke belangstelling volgen, omdat ze mede kon werken aan het aantrekken van een publiek, dat voor de opera ontvankelijk was en deze door onbekendheid nooit bezocht had. Duidelijk komt ook deze trek naar voren als ze als propagandiste voor het ballet optreedt in de vele voorstellingen, die zij met de balletklassen van haar school gaf voor allerlei instituten voor volksontwikkeling.

Na 1945 kon Netty van der Valk haar vleugels weer uitslaan. Zij vestigde een nieuwe school in een gebouw aan het Haringvliet en al spoedig kreeg deze onderwijsinrichting meer leerlingen en een groter naam dan voor de oorlog het geval was geweest.

Niet alleen haar eruditie en haar natuurlijke pedagogische begaafdheid zijn daarbij van bijzondere betekenis geweest, maar ook haar zeer reële kijk op de toekomstmogelijkheden van haar leerlingen.

Ook heden ten dage zijn de materiële mogelijkheden voor de danskunstenaar in Nederland nog niet groot. De periode van creatieve arbeid is niet lang en de beloning in die jaren niet voldoende om daarvan ook maar enige reserve te vormen. Lovens-

waardig was hoe ze dit de leerlingen, die zich voor de beroepsopleiding meldden, voorhield. Toch heeft ze verschillende krachten voor het ballet in Nederland afgeleverd en zijn er van haar school uit ook in het buitenland geplaatst.

In na-oorlogse jaren richtte de werkzaamheid van Netty van der Valk zich ook weer op de choreografie. Met de klassen uit die jaren heeft ze enkele choreografieën gebracht, die met ere genoemd mogen worden en die, vooral wat de ruimtelijke werking aangaat, getuigden van een geheel eigen karakter en een groot technisch kunnen. In de herinnering zullen blijven leven de zettingen van „Les Sylphides”, op de bekende muziek van Chopin, „La Valse” op muziek van Ravel en de „Maagdenburght” op die van Carlo Menotti, van „l' Estro Armonico” op die van Vivaldi, „Petite Suite”, een abstracte dans op muziek van Debussy, van de Kuhnau-varianties van Hendrik Andriessen, van „Fête Champêtre” van Geza Frid, „De Kennismaking” op muziek van Duke Ellington, alsmede „Opstand in Sprookjesland”, dansen van en voor kinderen.

Deze voorstellingen werden geheel verzorgd door haar balletschool, waarbij uiteraard de leerlingen van de beroepsklassen sterk naar voren kwamen. De laatsten hadden een goede naam gekregen en talentvolle leerlingen aangetrokken, zodat, toen één der Rotterdamse dagbladen een prijs uitloofde voor jonge artiesten en deze in 1953 voor de danskunstenaars bestemde, drie leerlingen uit de beroepsklasse van haar school, t.w. Marlene Huijts, Barry Treure en Arthur Plasschaert werden bekroond.

Er was in die jaren een stijgende belangstelling voor de dans, niet alleen in Rotterdam; ook in Den Haag was dat het geval. In Amsterdam werkten het Ballet der Lage Landen, het Ballet Recital, het Scapino Ballet en het Opera Ballet reeds enkele jaren met stijgend succes. Het lag in de lijn, dat ook Netty van der Valk zich als ideaal stelde een eigen beroepsensemble, gevestigd te Rotterdam en dat zij naar mogelijkheden ging zoeken om een Rotterdams beroepsballet een stevige financiële basis te geven.

In 1953 werd de stichting Rotterdams Ballet Ensemble in het leven geroepen. De bedoeling van deze stichting was in Rotterdam een beroepsensemble voor ballet te exploiteren, dat hoofdzakelijk gevormd was uit leden van de beroepsklasse van de school van Netty van der Valk.

In een schrijven aan de Rotterdamse Kunststichting deelde het bestuur van het Rotterdams Ballet Ensemble o.a. het volgende mede:

„dat de Nederlandse balletkunst eerst tot volle ontplooiing kan komen als ze als beroep beoefend kan worden en dat beroepsballetgezelschappen slechts een voldoende hoog artistiek peil kunnen bereiken en handhaven, indien de sociale voorwaarden daarvoor aanwezig zijn”.

Het bestuur vroeg een betrekkelijk bescheiden financiële steun van de gemeente om het in de gelegenheid te stellen in één of twee jaar de levensvatbaarheid van een beroepsballet te bewijzen. Zou deze poging slagen, dan zouden de bereikte resultaten hogere bedragen voor verdere uitbouw rechtvaardigen.

Er was voor twee jaren een subsidie van f 25.000,- per jaar nodig. Helaas was het voor de gemeente moeilijk een subsidiebasis te vinden. Bij de behandeling van de ontwerpbegroting voor het jaar 1954 in december 1953 werd een post van f 75.000,- voor subsidieverlening aan diverse kunstinstellingen, waaronder het Rotterdams Ballet Ensemble, teruggenomen omdat om aparte voorstellen was gevraagd. In mei 1954 lag het voorstel inzake steunverlening aan het Rotterdams Ballet Ensemble gereed, maar toen was het te laat geworden. De onzekerheid over de financiële basis was fnuikend voor het bestaan. De belangrijkste krachten hadden inmiddels het ballet verlaten en zo ging het Rotterdams Ballet, reeds kort na de geboorte, ter ziele.

Alleen door gebrek aan financiën?

Waarschijnlijk heeft de zuigkracht van andere balletgroepen in binnen- en buitenland bij dit ontbindingsproces een zeer grote, zo niet de grootste rol gespeeld. De Nederlandse Opera bood een volledig engagement, het Ballet Recital werd getransformeerd in de stichting Het Nederlands Ballet, dat zich subsidies van het rijk en de gemeente Den Haag zag toegewezen en het Ballet der Lage Landen wierp zich op de markt in de provincie.

In 1954 vond nog een gesprek plaats, waarbij onder ogen werd gezien of de poging van Netty van der Valk om tot een Rotterdamse balletgroep te komen toch nog zou kunnen worden doorgezet, als de Gemeenteraad de nodige subsidie van f 25.000,- per jaar toestond. De leidster verwierp zelf die mogelijkheid. Ze zag te goed de artistieke zwakte van de troep, die was overgebleven,

en de te smalle financiële basis om andere beroepskrachten aan te trekken.

Zo strandde deze poging, die zo aardig was opgezet, en moest Netty van der Valk de droom van een eigen beroepsballet opgeven.

We kunnen slechts bevroeden, dat haar teleurstelling groot geweest moet zijn. Ze liet zich echter niet terneerslaan. Haar school ging door en als choreografe bleef ze in haar eigen kring werkzaam en kort voor haar dood heeft ze de reprise van „De Kennismaking” door het Ballet der Lage Landen nog kunnen beleven.

Een acute ziekte velde deze markante figuur op een leeftijd, waarop nog veel van haar verwacht had mogen worden.